

سلامت و رفاهیت

دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی
دانشکده حقوق و الهیات
گروه فقه و حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات گرایش فقه و حقوق

مبانی کلامی محدودیت آزادی انتخاب مذهب در فقه اسلام

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر امیر مقامی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر مهدی احمدی فراز

مریم جعفری

تابستان ۱۳۹۷

کلیه حقوق مادی و معنوی مترتب بر دست آوردهای مطالعات، ابتکارات و نوآوری های ناشی از پژوهش موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی است. دانشجو موظف به رعایت آیین نامه و منشور اخلاق در پژوهش برای ارائه و یا چاپ مطالب مستخرج از پایان نامه می باشد.

دانشگاه شهید اشرفی اصفهانی

دانشکده حقوق و الهیات

گروه فقه و حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته الهیات گرایش فقه و حقوق تحت عنوان

مبانی کلامی محدودیت آزادی انتخاب مذهب در فقه اسلام

در تاریخ توسط هیات داوران بررسی و با درجه به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنما پایان نامه دکتر امیرمقامی با مرتبه علمی استادیار امضاء

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر مهدی احمدی فراز با مرتبه علمی دکتری امضاء

۳- استاد داور خارج از گروه دکتر با مرتبه علمی امضاء

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر با مرتبه علمی امضاء

مهر و امضاء مدیر گروه

چکیده

حق آزادی مذهب یکی از بنیادی ترین حقوق بشر است. این حق از ابتدای نهضت جهانی حقوق بشر مورد توجه بوده و در مهمترین اسناد بین المللی حقوق بشر همچون اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون اروپایی حقوق بشر، کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر و منشور آفریقایی حقوق بشر و ملت ها مورد تاکید قرار گرفته است. اما آنچه که پر مناقشه می نماید نسبت میان اسلام و حقوق بشر است. بسیاری از کشورهای اسلامی شریعت اسلام را معیار عمل خود می دانند و در برابر برخی مفاد حقوق بشر از جمله حق آزادی مذهب موضع گیری می کنند. در تلقی رایج از اسلام که عمدتاً فقها پایه گذار آن بوده اند حق آزادی مذهب با محدودیت های بسیاری مواجه شده است و در مواردی مجازات های سنگینی برای آن در نظر گرفته شده است. اما این تلقی رایج در سده اخیر مورد نقد جدی متفکران نواندیش اسلامی قرار گرفته و مبانی آن آراء فقهی زیر سوال رفته است. با بررسی آراء و استدلالات نواندیشان دینی می توان مسیر بازنگری و اصلاح قوانین را بیش از پیش هموار نمود و تقابل میان دین و حقوق جهانی بشر را بر طرف ساخت. اکنون در این پایان نامه این سئوالات مطرح می شود که آزادی در پذیرش مذهب از دید اسلام بر چه مبنایی است؟ چرا در فقه اسلام آزادی انتخاب مذهب محدود شده است؟ دلایل عقلی محدودیت آزادی انتخاب مذهب چیست؟ روش بنده در جمع آوری مطالب به صورت کتابخانه ای و توصیفی تحلیلی است و به طور غالب از کتب تفسیری و کلامی و فقهی استفاده شده است. و با توجه به جمع بندی مطالبی که بنده انجام دادم نتیجه گرفتم که آزادی در پذیرش مذهب بر اساس ایمان قلبی یا درونی است و موضوعی نیست که بتوان آن را با اکراه و اجبار در قلب کسی جای داد. و اینکه در اسلام برای شخص مرتد مجازاتهای سنگینی قرار داده شده زیرا ارتداد در دل اشخاص ضعیف النفس شبهه می اندازد و پایه های دین را سست می کند. اسلام دین جامع و کاملی است و هر کس متون دین اسلام را مطالعه کند قطعاً پی به حقانیت این دین میبرد در قران ایه «الدین عند الله السلام» نشان از کامل بودن این دین است.

کلید واژه گان: آزادی، حدود آزادی، ارتداد، آزادی مذهب، مبانی کلامی

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۳	بیان مسئله.....
۴	پیشینه تحقیق.....
۶	ضرورت انجام تحقیق.....
۷	اهمیت و ارزش تحقیق.....
۷	سؤال‌های پژوهش.....
۸	فرضیه‌ها.....
۸	اهداف تحقیق.....
۸	روش تحقیق.....
	فصل اول:
۹	مبانی کلامی و فقهی آزادی دین.....
۱۰	۱-۱- تعریف آزادی.....
۱۲	تعریف آزادی از منظر اسلام با دیدگاه آن درباره انسان.....
۱۲	انسان در نگرش اسلامی.....
۱۳	آزادی و مفهوم «انسان».....
۱۴	آزادی در اسلام.....
۱۵	حدود آزادی.....
۱۶	۲-۱- رابطه دین و آزادی.....
۲۰	۳-۱- آزادی از دیدگاه شهید مطهری.....

تعریف دین.....	۲۱
تفاوت دو واژه دین و شرع.....	۲۲
آزادی در مبانی فقهی اسلامی.....	۲۲
جایگاه آزادی در فقه.....	۲۳
مبانی آزادی در کلام و فقه شیعه.....	۲۳
ریشه و مبانی آزادی.....	۲۳
ارتداد و آزادی در انتخاب دین.....	۲۴
معنای ارتداد.....	۲۵
انواع مرتد.....	۲۵
فصل دوم:	
محدودیت آزادی انتخاب دین.....	۲۷
۱-۲- حق آزادی در انتخاب دین.....	۲۷
تحلیل مسأله از نگاه عقلی.....	۲۸
انسانی بودن گزینش و انتخاب.....	۲۹
شواهد در آیات قرآن کریم.....	۳۰
۲-۲- مفهوم شناسی لغوی و تفسیری آیه (لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ...)	۳۲
رابطه امر به معروف و نهی از منکر با آزادی.....	۳۴
مسئولیت مشترک.....	۳۵
فرق بین آزادی فکری و آزادی عقیده.....	۳۵
هر دانشمند یک نوع عقیده مذهبی دارد.....	۳۷

۳۸.....	آزادی تفکر، عقیده و بیان در اسلام.....
۴۱.....	آزادی بیان.....
۴۱.....	آزادی بیان در قرآن.....
۴۲.....	۲-۳-حدود آزادی بیان.....
۴۲.....	ممنوعیت توهین به مقدّسات.....
۴۴.....	جایگاه آزادی بیان.....
۴۷.....	جبر و اختیار از منظر شهید مطهری.....
۴۹.....	آزادی عقیده یا آزادی بیان.....
۵۲.....	حق دائمی آزادی انتخاب سبک زندگی.....
۵۳.....	آزادی عقیده و ارتداد.....
	فصل سوم:
۵۵.....	دلایل عقلی محدودیت آزادی انتخاب دین.....
۵۵.....	تفاوت تفکر و عقیده.....
۵۶.....	قاعده.....
۵۷.....	توضیح مختصر راجع به لااکراه فی الدین.....
۵۷.....	۱-۳-دلایل عقلانی آزادی عقیده و مذهب.....
۵۹.....	دلایل نقلی آزادی عقیده و مذهب.....
۶۰.....	ارتداد از نظر قرآن.....
۶۳.....	۳-۲-دیدگاه کلی.....
۶۴.....	آزادی چون اختیار از دیدگاه شهید مطهری.....

- ۶۵..... مسئله جبر و اختیار در روایات
- ۶۶..... آزادی معنوی
- ۶۷..... آزادی در شرع
- ۶۸..... آزادی از منظر امام
- ۶۹..... مشروط بودن ارتداد به اظهار اسلام بعد از بلوغ
- ۶۹..... عدم تقابل آزادی عقیده با ارتداد
- ۷۰..... آزادی در سایه خود کفایی
- ۷۱..... ۳-۳- آزادی در اسلام بر چه پایه ای بنا نهاده شده است؟
- ۷۲..... تعیین حدود آزادی در اختیار چه کسی است؟
- ۷۲..... اسلام و آزادی بردگان
- ۷۳..... مذهب و آزادی های فردی
- ۷۴..... انسان و آزادی اراده
- ۷۵..... نتیجه گیری
- ۷۶..... فهرست منابع

مقدمه

ابتدا توضیح مختصری پیرامون معنی آزادی ضروری به نظر می‌رسد، آزادی در یک نگاه ظاهری به معنای فقدان مانع پیشروی انسان در عرصه‌های سه‌گانه حیات یعنی: عقیده، گفتار و رفتار است؛ و آنچه که به این نگاه سطحی عمق و اعتبار بیشتر می‌بخشد فهم و تفسیر آزادی در ارتباط با حقیقت انسان است، نحوه شناخت انسان و حیات او در چگونگی بهره‌برداری از آزادی، سهم به سزائی دارد، چه این که تفسیر ناصحیح از انسان منتهی به فهم نابجا از آزادی خواهد شد؛ حال انسان چیست؟ انسان حقیقتی است دوبعدی مرکب از ماده و ماوراء ماده، روح و بدن، که در این میان ابعاد روحانی انسان اصیل، حقیقی و جاویدان بوده، و ابعاد مادی او در حال گذر، عاریتی و جنبه‌مقدمی داشته و برای تعالی بعد ملکوتی او خلق شده است. حال با توجه به ابعاد وجودی انسان می‌توان نظر اسلام درباره آزادی را به خوبی بدست آورد. آزادی یکی از صفات نفسانی انسان است، همچنان که ذات انسان مملوک خداست صفات و جمیع دارایی او از جمله آزادی او، مملوک خداست پس آزادی امانتی در دست انسان است، و فلسفه وجودی آن از نگاه اسلام و بهره‌گیری از آن در جهت شکوفایی حیات مادی و معنوی در عرصه‌های گوناگون آن است. و بنابر آن انسان تکویناً آزاد آفریده شده است. اما انسان در قلمرو تشریح، اخلاق و قانون «فعال مایشاء» نبوده بلکه موظف است بر اساس وظایف شرعی و قانونی رفتار نماید. بنابراین خلط بین آزادی در حوزه تکوین و تشریح یکی از لغزشگاه‌های خطیر و حساسی است که باید از آن پرهیز شود. قرآن در آیات متعدد از جمله در آیه شریفه «لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ» «در قبول دین اکراه نیست (زیرا) راه درست از راه انحرافی، روشن شده است»^۱ این واقعیت را بیان می‌کند؛ آیه بیانگر آزادی

تکوینی انسان در حوزه اختیار عقاید دینی است، چنانکه علامه طباطبایی در ذیل همین آیه می‌گوید: «این آیه دین اجباری را، نفی می‌کند چون دین که عبارتست از یک سلسله معارف علمی و یک سلسله معارف عملی تابع آن، روی هم رفته از اعتقادات تشکیل می‌شود و اعتقاد و ایمان از امور قلبی است که اکراه و اجبار به آن راه ندارد» (آزادی عقیده و بیان با تکیه بر واکاوی آیه لا اکراه فی الدین - حسینی کارنامی - سایت نور مگز)

۱ اما قرآن در آیه بعد می‌فرماید: «خداوند، ولی کسانی است که ایمان آورده‌اند، آنها را از ظلمت‌ها، به سوی نور بیرون می‌برد، (اما) کسانی که کافر شده‌اند، اولیای آنها طاغوت‌ها هستند؛ که آنها را از نور، به سوی ظلمت‌ها بیرون می‌برند، آنها اهل آتش هستند و همیشه در آن خواهند ماند» ۲ و این آیه بیانگر آن است که انسان در مقام تشریح باید بر اساس واقعیت هستی که در بحث ما حقیقت ایمان و کفر و اقتضاعات آن است رفتار نماید. بر اساس جهان‌بینی اسلامی و تفسیری که پیرامون انسان و آزادی‌های او ارائه گردید دیدگاه‌های ترسیم شده درباره آزادی در حوزه‌های مختلف نه تنها برترین و شاخص‌ترین راهکار فراروی انسان و اجتماع است، بلکه اساساً تنها‌ترین راه معقول نیز هست، بلکه غیر از این، چالش‌ها و چاره‌اندیشی‌های دیگر قهراً به فلاکت و نابودی بشریت و حیات جاویدان او منتهی خواهد شد. آری اگر انسانیت انسان به بوته فراموشی سپرده شود آن وقت است که آزادی به معنای حیوانی در بستر فرهنگ غربی ظهور خواهد کرد که در واقع طلیعه اسارت انسان به دست شهوت و امیال نفسانی شروع خواهد شد. چنان‌که شهید مطهری می‌فرماید: «آزادی در اسلام انسانیت رها شده است، اما در غرب حیوانیت رها شده» ۳ آزادی عقیده و دین، از نگاه غرب انسان آزاد است که دینی را بپذیرد یا نپذیرد؛ اما از دیدگاه اسلام هرچند انسان در مرحله تکوین در انتخاب دین آزاد است؛ اما تشریحاً باید آن را که مایه سعادت و کمال است، بپذیرد و به دستورالعمل‌های آن گردن نهد. و گرنه در پیشگاه الهی معاقب خواهد بود.

بیان مسئله

بحث از آزادی عقیده و مذهب یکی از مباحث مهم حقوق بشر است که هم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و هم در اعلامیه جهانی حقوق بشر به صراحت مطرح شده است و یکی از مباحث مهم در حقوق بشر مساله آزادی عقیده و مذهب است بحث این است که آیا همانگونه که هر فرد در انتخاب شغل همسر و لباس و عضویت در هر حزب و گروه آزاد است در انتخاب عقیده و مذهب هم آزاد است یا نه در ماده هیجده اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز آمده است هر کس حق دارد که از آزادی فکر وجدان و مذهب بهر مند شود این حق متضمن آزادی تغییر مذهب یا عقیده و ایمان می باشد و نیز شامل تعلیمات مذهبی و اجرای مراسم دین است هر کس می تواند از این حقوق منفرداً یا مجتمعاً به طور خصوصی یا عمومی بر خوردار باشد اما کمیته حقوق بشر به صراحت مذهب را تعریف نکرده و مذهب را به عنوان عقیده و باور شامل گروه های تکفیری و شیطان پرست هم می داند زیرا از دید جامعه بین المللی حتی گروه های شیطان پرست و تکفیری نیز باید از حقوقی برابر یا مساوی نسبت به پیروان سایر ادیان بر خوردار شوند البته شایان توجه است که میل به آزادی یقیناً یکی از امیال فطری و ریشه دار در وجود انسان است همانگونه که میل به غذا و آب و استراحت و علم و زیبایی جزء امیال ریشه دار در انسان به حساب می آید به همین دلیل آزادی یکی از حقوق فطری انسانها به شمار می آید اما از نظر اسلام آزادی عقیده حق طبیعی هر فرد انسانی است و هر کسی می تواند با آزادی کامل هر عقیده و مرامی را که بخواهد انتخاب کند اسلام بر اساس آیه لا اکراه فی الدین عقیده ای را بر کسی تحمیل نمی کند بلکه مردم را به تفکر و عقلانیت دعوت می کند و حتی تقلید کورکورانه و بدون تفکر و تعقل را در اصول اعتقادی دین نمی پذیرد.

علامه طباطبایی درالمیزان در تفسیر آیه مذکور می فرماید: این آیه بیانگر یک حقیقت تکوینی است و آن حقیقت این است که اعتقاد و ایمان از امور قلبی و درونی است که هرگز از طریق اکراه و اجبار در اعمال ظاهری و افعال و حرکات بدن مادی ممکن نیست لذا نمی توان و نباید کسی را در پذیرفتن ایمان و اعتقادی خاص مجبور کرد بلکه به عنوان امری واجب تشریح شده است دلیل این مطلب کثرت آموزه های دینی است که بر آزادی اندیشه شدیداً تاکید دارد بر اساس چنین تفکری می توان آزادی اندیشه را در سلسله مقاصد شریعت تا حد یک ضرورت دینی ارتقاء بخشید و آن را از جمله مقاصد شریعت تعبیر کرد.

در این پایان نامه به این سئوالات می پردازد که آزادی در پذیرش مذهب از دید اسلام بر چه مبنایی است؟ چرا در فقه اسلام آزادی انتخاب مذهب محدود شده است؟ و دلایل عقلی محدودیت آزادی انتخاب مذهب چیست؟

پیشینه تحقیق

کتاب دین و آزادی - فهیم نیا، محمدحسین، نشر جمکران، ۱۳۸۷

در این کتاب بیان می شود که: آزادی یکی از اصیل ترین ارزش های نوع بشر به شمار می رود؛ به گونه ای که همگان آن را می ستایند. فیلسوفان متافیزیک و عالمان علوم اجتماعی به ویژه حقوق و سیاست در این زمینه سخن ها رانده اند. با این که مفهوم آزادی جزء مفاهیم بدیهی محسوب می شود ولی در رسیدن به آن گرفتار دشواری ها و پیچیدگی های فراوانی هستیم، براین اساس تعاریف گوناگونی برای آن عرضه شده است و هر مکتب و فلسفه ای با توجه به پیش فرض های خود، به تفسیر آن پرداخته است. لذا سوء تفاهم و اختلاف نظر فراوانی در این مفهوم انتزاعی به چشم می خورد.

حق آزادی عقیده و نقد شبهه تنافی حکم ارتداد با آن - نصیری، علی، بهار ۱۳۹۵، شماره

۱۳ (مجله علمی پژوهشی)

در این مقاله در مورد حق به معنای ثبوت و درست و صواب معنا شده است و از جمله حقوق انسان انتخاب عقیده و دین آزاد است این حق در نگاه قرآنی مبتنی بر دو محور (تاکید بر پژوهش هر عقیده از روی علم) و (تمجید از پذیرش آزادانه قول احسن) و همچنین در زمینه ارتداد و مجازات آن سخن گفته شده است و اینکه ارتداد فقط خاص اسلام نیست در دیگر ادیان هم ارتداد وجود دارد.

ارتداد و آزادی در انتخاب دین - پیشگر، امید، گروه تبیان و دین اندیشه، ۱۳۸۹

در این مقاله ایشان بیان می کند کسی را نمی توان وادار به پذیرش دین اسلام کرد، اما اگر کسی با تحقیق و بررسی عالمانه آن را پذیرفت حق ندارد به گونه ای عمل کند مطلبی بگوید یا چیزی بنویسد که باعث وهن و بی اعتباری این دین قلمداد شود. در اسلام این کار جرم است و اگر کسی با شناخت و آگاهی اسلام را پذیرفت و سپس با ترک آن دست به اقدام عملی در جهت تضعیف باورها با اسلام زد مرتد محسوب شده و مجازات سختی در انتظار او خواهد بود.

سلیمانی، لیلا، نگاه اجمالی به جایگاه آزادی در اسلام و غرب، ۱۳۸۵، پایان نامه، دانشگاه

تهران

در این پژوهش به جایگاه آزادی در اسلام و غرب پرداخته شده و برای پاسخ دادن به آن ابتدا معنا و مفهوم آزادی می پردازد و در وهله دوم جایگاه آزادی در غرب و سپس آزادی در اسلام مورد بررسی قرار رفته است.

در این پایان نامه به بحث پیرامون حدود آزادی در اسلام و رابطه آزادی با ارتداد می پردازد و اینکه چرا برای آزادی حدود تعیین شده است چرا خارج شدن از اسلام دارای مجازات سختی است و دلایل فقهی محدودیت دین و ارزیابی این محدودیت می پردازد.

دین و آزادی از دیدگاه شهید مطهری، پایگاه اطلاع رسانی حوزه، ۱۳۷۹

در این مقاله به بررسی نظریات شهید مطهری در مورد آزادی و آزادی فرد در انتخاب دین می پردازد.

ضرورت انجام تحقیق

مقوله آزادی و بحث از آن از مسائل روز جامعه است. کندوکاو در زاویه های گوناگون آن ما را از افتادن در تحلیل و تفسیرهای نابجا باز می دارد و راه بند برداشتهای نادرست از این موضوع مهم و حیاتی می گردد. سخن از آزادی از آن جهت اهمیت دارد که گروهی بر این پندارند که دین با آزادی ناسازگاری دارد واز آنجا که آزادی ارزش انسانی و فرادینی دارد نمی توان آن را به چهار چوب در آورد و مرزها برای آزادی اندیشه و عقیده و بیان ترسیم کرد و خط قرمز قرار داد. اگر اندیشه ای با آزادی ناسازگاری دارد باید در درستی آن اندیشه شک کرد زیرا آزادی مرزی را به رسمیت نمی شناسد و حق فطری و حق طبیعی تمام افراد جامعه است.

در برابر گروهی بر این نظریه اند آزادی مطلق ادعای بیش نیست و همواره آزادی در چهارچوب ویژه ای پذیرفتنی است و بدون ترسیم مرزها هرج و مرج و فساد و بی بندوباری بر اجتماع حاکم می گردد و نباید از این حق طبیعی استفاده نادرست کنند: یکی از شبهاتی که برای مخالفت اسلام مطرح می کنند حکم فقهی مرتدان است آنها می گویند: اگر اکراه در عقیده ممنوع است و پذیرش اسلام با اختیار و آزادی انجام می شود ترک عقیده نیز باید آزاد باشد پس چرا در مباحث فقهی مرتد و کسی که از دین بر می گردد به احکام سختی چون قتل و زندان و مانند آن محکوم می شود حکم ارتداد در میان فقها مورد اتفاق است همه فقها می گویند مرتد اگر فطری باشد مجازات او اعدام است و این حکم با آزادی عقیده سازگاری ندارد علاوه بر آن حکم ارتداد با حق حیات آدمی که از حقوق مسلم آنها است نیز ناسازگار است بنابراین اگر دین داری و دین با تحقیق و رهبری برهان در انسان شکل می گیرد و در محدوده جزم علمی زمام تصدیق و تکذیب در اختیار دلیل است و از طرفی دین آزادی را امضاء کرده است حکم فقهی قتل مرتد با آزادی بیان و حق حیات آدمیان ناهماهنگ است پاسخ این شبهه متوقف بر بررسی و تحلیل مبادی و مبانی اولیه دین شناسی است. یکی از مبادی دین شناسی شناخت انسان است و بهترین راه شناخت انسان تحلیل سخن انسان در مورد اوست.

اهمیت و ارزش تحقیق

بدون شک آزادی از بزرگترین نعمتهای زندگی و از گرانباترین سرمایه های سعادت مادی و معنوی انسان است. میل به آزادی و حریت با سرشت بشر آمیخته شده و از مطبوع‌ترین و گواراترین تمایلات طبیعی آدمی است. در اندیشه اسلامی تکریم انسان که آیات متعدد قرآن و روایات ماثوره بیانگر آن است. مفهوم بسیار لطیف و در عین حال وسیع و گستردهایی دارد که همه ارزش‌ها و خوبی‌ها و کمالات انسانی از جمله آزادی را در خود جای داده و اصلی است محکم و متقن در معرفی و بیان مقام و منزلت انسان از این رو حریت نه تنها یکی از حقوق مسلم انسان‌ها بلکه از مشخصات و حدود و موجودیت او به شمار آمده است آفریدگار جهان با همه سلطه و سیطره ای که بر همه موجودات دارد انسان را در حدود و اختیاراتی که به او داده است مطلقاً به عمل نساخته و فعالیت او را مانند حیوانات محدود به قوای طبیعی و غریزی ننموده بلکه تنها از طریق امر و نهی و ارشاد به عواقب امور افعال و حرکات او را تحت انضباط و انتظام در آورده و سرنوشت انسان را به اراده و اختیار او دانسته است.

در مکتب اسلام بیدار ساختن و رهانیدن آنان از قید و بندهای گوناگون و بندگی انسان‌هایی همانند آنها از عالیترین هدفهای انبیا به شمار میرود نیل به آزادی و نجات خویش از انواع بندگی‌های پنهان و آشکار از مهمترین مقاصد هر مسلمانی است که می باید همواره در تشویق باشد تا مبادا لحظه ایی در یکتا پرستی و توحید در تزلزل افتد و طوق بندگی و عبودیت غیر خدا را بر گردن نهد و در نتیجه گوهر ارزشمند آزادی را به سخره گیرد.

سؤال‌های پژوهش

۱- آزادی در پذیرش مذهب از دید اسلام برچه مبنایی است؟

۲- چرا در فقه اسلامی آزادی انتخاب مذهب محدود شده است؟

۳- دلایل عقلی محدودیت آزادی انتخاب مذهب چیست؟

فرضیه ها

۱- آزادی در پذیرش مذهب بر اساس ایمان قلبی از همان دین است و موضوعی نیست که بتوان آن را با اکراه و اجبار در قلب کسی جای داد.

۲- انسان در کفر ورزیدن به خدا مجاز نیست یعنی این حق به او داده نشده است که هر نوع عقیده و مذهبی را برگزیند .

۳- طبق آیه الدین عندالله اسلام دین اسلام یک دین جامع و کاملی است و خروج از دین اهانت به آن است

اهداف تحقیق

۱- بررسی دیدگاه فقه امامیه در زمینه آزادی مذهب و قلمرو آن در پذیرش مذهب.

۲- بررسی مفهومی لا اکراه فی الدین و بازبینی و بازنگری به موضوعاتی از قبیل ارتداد و احکام آن.

۳- روشنگری نسبت به این موضوع که دین اسلام یک دین منطقی عقلایی و مطابق با حقوق انسانی و بشری است.

روش تحقیق

روش جمع اوری اطلاعات روش این تحقیق به صورت کتابخانه‌ای می باشد و تحلیلی توصیفی است که به طور غالب از کتب تفسیری و کلامی و فقهی استفاده شده است هر چند در این شیوه تحقیق تاثیرات ذهنی پژوهشگر غیر قابل اجتناب است.

ساماندهی تحقیق:

این پایان نامه در سه فصل جمع بندی شده است.

فصل اول با عنوان: مبانی کلامی و فقهی آزادی دین

فصل دوم با عنوان: محدودیت آزادی انتخاب دین

فصل سوم با عنوان: دلایل عقلی محدودیت آزادی دین

فصل اول در سه بخش است:

بخش اول: تعریف آزادی

بخش دوم: رابطه دین و آزادی

بخش سوم: مبانی آزادی

فصل دوم در سه بخش است:

بخش اول: ارتداد و آزادی دین

بخش دوم: مفهوم شناسی لغوی و تفسیری آیه لا اکراه فی الدین

بخش سوم: آزادی بیان و حدود آن

فصل سوم در سه بخش است:

بخش اول: دلایل عقلی و نقلی آزادی عقیده و مذهب

بخش دوم: آزادی از دیدگاه علما

بخش سوم: مبنای آزادی در اسلام

فصل اول:

مبانی کلامی و فقهی آزادی دین

۱-۱- تعریف آزادی

آزادی امکان عملی کردن تصمیم‌هایی است که فرد یا جامعه به میل یا اراده خود می‌گیرد. اگر انسان بتواند همه تصمیم‌هایی را که می‌گیرد، عملی کند و کسی یا سازمانی اندیشه و گفتار و کردار او را محدود نکند و در قید و بند در نیاورد، دارای آزادی مطلق، یعنی آزادی بی حد و مرز است. اما چون انسان‌ها به‌طور اجتماعی زندگی می‌کنند، نمی‌توانند آزادی مطلق داشته باشند. زیرا آزادی بی حد و مرز یک فرد به پایمال شدن آزادی افراد دیگر اجتماع می‌انجامد. به همین سبب است که هر جامعه‌ای با قانون‌ها و مقررات اجتماعی و سیاسی و اقتصادی خاصی هم حافظ آزادی‌های افراد آن جامعه می‌شود و هم حد و مرزهایی برای این گونه آزادی‌ها به وجود می‌آورد. قانون‌ها و مقررات جهانی نیز آزادی‌های مردم سراسر جهان و حد و مرزهای آنها را در جامعه جهانی معین و مشخص می‌کنند. تلاش‌ها و مبارزه‌های انسان در طول تاریخ زندگانی او همواره برای بدست آوردن آزادی مشروع و قید و بند زدن به آزادی مطلق فرمانروایان ستمگر و زورمندان بوده است.

جوامعی که توانسته‌اند بر حاکمان خودکامه پیروز شوند و حکومت‌های فردی و استبدادی را براندازند، از آزادی‌های فردی و اجتماعی زیادی برخوردار شده‌اند. قانون اساسی هر جامعه، نمونه‌ای

از نتیجه هزاران تلاش بسیاری از انسان‌ها هستند که در راه بدست آوردن آزادی‌های فردی و اجتماعی از آسایش و مال و جان خود گذشته‌اند.

امروزه با اینکه اصول آزادی‌های فردی و اجتماعی در جامعه‌های کنونی جهان معین شده‌اند، ولی هنوز راه درازی در پیش است تا این آزادی‌ها که بر قانون‌ها و اعلامیه‌ها نقش یافته‌اند در نظام‌ها و حکومت‌های سیاسی گوناگون جهان به سود مردم به کار بسته شوند. شکل‌های تازه استعمار و وابستگی‌های سیاسی و اقتصادی و نظامی و فرهنگی بعضی از کشورها به قدرت‌های بزرگ سبب محدود شدن و حتی از میان رفتن آزادی‌های فردی و اجتماعی در بعضی از کشورها شده است.

آیزایا برلین در یکی از آثارش به نام «چهار مقاله در مورد آزادی سال ۱۹۴۹» برای آزادی حدود ۲۰۰ تعریف را ادعا می‌کند. همین امر سبب شده است که تعریف دقیقی از آزادی ارائه نشود و به تبیین مصادیق آن اکتفا شود. با این همه می‌توان برای آزادی دو شاخص مهم در نظر گرفت. یکی فقدان مانع که این شاخص در تعریف لغوی آزادی نیز نهفته است (در زبان‌های فارسی، انگلیسی و عربی) و دیگری امکان بروز و انجام خواست مورد نظر. برای فهم بهتر این مطلب می‌توان به پرنده‌ای در قفس اشاره کرد که پرنده را فاقد آزادی می‌دانیم چون دارای مانع است اما اگر پرنده از قفس آزاد باشد اما مجال پرواز نداشته باشد (مثلاً پرهایش بریده باشد یا به خاطر ضعف امکان پرواز نداشته باشد) باز هم وی آزاد تلقی نمی‌شود.

توجه به دو شاخص فوق برای تعریف آزادی ضروری است. هگل، آخرین فیلسوف صاحب مکتب تاریخ فلسفه غرب، معتقد بود آزادی جوهر حیات است همچنان‌که کشش جوهر آب است. (دورانت، ۱۳۹۵، ۲۶۳)

در تبیین و تفسیر هر موضوعی، ابتدا باید نوع رویکرد به آن را مشخص ساخت چرا که هر رهیافتی، مبانی، پیش فرض‌ها و روش‌های خاص خود را می‌طلبد. برای مثال هیچ گاه نمی‌توان با رویکردی جامعه‌شناسانه، به تحلیلی روان‌شناسانه رسید و یا بالعکس. بنابراین، اگر آزادی از منظر اسلام بررسی و تشریح می‌شود، باید با پیش فرض‌های خود مبانی اسلامی پیگیری شود. با